

AZ UTOLSÓ BALOTA-JÁTSZMA

JOVAN RADULOVIC

Miközben Simeun az ágyat igazgatta, s hogy a szoba megvilágítása jobb legyen, félrevonta az apró ablakok függönyeit, az alumínium edényben váratlanul duruzsolni kezdett a víz. Ángyától, Paja feleségétől esővizet kért lefekvés előtt, a gyorsforralót pedig még Belgrádból hozta magával, és mindedig hihetetlennek tűnt számára, hogy a fallól a csatlakozón keresztül valóban megindul az áram, és felmelegíti a borotválkozásra szánt vizet. Az éjszaka folyamán több ízben is ellenőrizte, hogy felgyullad-e a villanyégő.

Az esővíz az edényben befagyott, még most is meglehetősen hideg van, farkasordító hideg lehetett az éjszaka. Gyorsan magára húzta tréningruháját, miközben a gyorsforraló irányából a meghitt és kedves reggeli melegség áramlott. A jég olvadása az edényben, fokozatos vékonyodása, majd eltűnése szinte megörvendeztette, ám sehogyan sem akart végleg elolvadni, úgyhogy türelmetlenül megkoccintotta a mutatóujjával — mire az edény úszó jéghegye eltört, szilánkokra hullott. Erre buborékok jelentek meg a vízben — (kis ideig még ujját is benne tartotta —, langyosodik, gondolta, ám még melegeдhet, hogy kellemesebb legyen az arcának. Ma ugyanis tisztességesen meg kell borotválkoznia, Paja nem fog haragudni, vagy legalábbis nem kellene haragudnia az áram túlzott fogyasztása miatt.

Paja aklatában a juhok békésen nyugszanak és kérődznek, épp most számllálja őket — több mint harminc, kecske nincs, tilos a tartása. Paja belép a karámba, elkap egy kóst, végigsimítja a gerincét, mintha azt nézné, elég kövér-e. Simeun húsz nappal ezelőtt jelentette jövetelét levél útján, s Paja bizonyára már akkor kiszemelte a kóst, amelyet erre az alkalomra le fog ölni. Az utóbbi na-

pokban talán külön is abrakolta, hogy amikor majd leöli és megnyúzza, világosan előtűnjenek a kos hájjal borított veséi.

Azon túl, hogy a fivére, más nyomos oka is van Pajának arra, hogy tisztességesen megvendégelje. Simeun ugyanis tanúkat talált arra, sőt maga is tanúsította — mindent szépen megfogalmaztak, papírra vetettek és aláírtak —, két hónapja immár, hogy Paja kézhez vette a határozatot, amely szerint számára az ellenállásban való részvételéért kétszeres időt számítanak a nyugdíjkorba. Paja pályamunkási rokkantnyugdíja ezzel jelentősen megnövekedett. Állandóan tudatában forognak vagy szeme előtt lebegnek azok az annyira hazug szavak vagy egész mondatrészek, amelyek szerint „tevékenyen, tudatosan és szervezeten támogatta a népfelszabadító mozgalmat futárszolgálatot végezve, miközben tagja volt a JKISZ illegális szervezetének is, s ennek folytán úgy tekinthetjük, hogy e tevékenység jellegénél fogva kiegyenlíthető a fegyveres harccal”, és így tovább, és így tovább. Paja számára ezt elég nehéz volt elintézni, mert abban az időben, amelyikre ezek a hatalmas és hazug szavak vonatkoznak, tizenkét vagy tizenöt éves lehetett.

Az edény ekkorra egészen átforrósodott, Simeun törülközőjét volt kénytelen használni ahhoz, hogy levegye a gyorsforralóról s a székre tegye; a víz párafelhőt eregetett magából, lassan hűlt. Ő pedig elővette bőröndjéből a tükröt és a borotvakészletet — a meleg esővíz elöntötte arcát, de folyásának útját a pamaccsal és a szappan habjával megelőzte, majd, mivel a csatlakozót nem húzta ki a falból, a gyorsforraló lapja teljesen áthevült, s meleg lett a helyiségben. Odakinn a legelő szélét belepte a dér, zúzmarára fehérlett az udvar mélyén halomba hányt rönkökön is.

Amikor Belgrádban az útra készülődött, s miközben Mara a bőröndbe rakta a ruhákat, a fehérneműt és egyéb apróságokat, amelyekre szüksége lehet, de ő maga bizonyára elfeledte volna, így szólt:

— Meglátogatom Paját, meg különben Šaponjić doktor is azt tanácsolja, hogy változtassak környezetet. Úgy hiszem azonban, hogy nem fogok egy hétnél tovább maradni...

Ma reggel, miután kialakudta magát, mégpedig úgy, hogy álmában nem is fordult a másik oldalára, pedig nem odahaza volt a tulajdon ágyában, úgy érezte, hogy huzamosabban is maradhatna. Jobban szót fogadna a szíve. Ez a dalmát-zagorjei levegő éppen megfelel a számára, főleg ilyenkor, téli, viharos időben. Innen, az ablakból, épp a Dinara hegységre lát — ikékelő és borzongató csú-

csait hó fedi. Addig gyalogszerrel is elérhetne, vadászhatna, alkad majd társaság a városból, holnap már fel is keresheti őket a Harcos Szövetség községi székházában. A Dinarán télen sokfajta állat keres menedéket — sok a vaddisznó is, feltúrják a tisztásokat, makk után kutatnak a tölgyesekben, de a krumpliciágásokat sem kímélik. Éjszakázni is lehetne ott fenn, a régi erdészlakot már átrendezték, nyáron a nyaralók rendelkezésére bocsátják — hiszen ő maga is adott erre a célra adományt.

Simeunt hét hónappal korábban érte az első szívroham. Téli-e a másodikat is, ha sor kerül rá? Pedig sor fog rá kerülni. Egyetlenegy orvos sem, tehát Šaponjić doktor sem ad erre okos, megbízható és biztató választ. Hogy hol és milyen alkalmommal fog bekövetkezni, ki tudná azt? Túl nagyfokú izgalomtól, ami mindenképpen elkerülhetetlen, hiszen a rettegés néha napokig karmaiban tartja. Egyszerűen nem jut levegőhöz, mozogjon akár, vagy pihenjen — a lába feldagad, megmerevedik, valami merevséget és fájdalmat érez a mellkasa bal oldalán. Ok nélkül háborog Marára, szomjazik, rossz étvágya van, a tévé lejelentő adását is megnézi, mert nem tud elaludni, a nappali szoba tükre elé járul, felgyújt minden lámpát, nyakereit tapogatja, mert úgy érzi, hogy iszonyatosan feldagadtak, a szíve meg — hát ver, egyre ver, gyorsabban, lassabban, akár a régi, végét járó zseborája, amikor harminc órán keresztül nem húzta fel.

Az udvar kapuját most Boža nyitja meg, ő is elég korán felserkent. Paja kitudszkolja a kóst a karámból, s az egyik tartóoszlophoz köti.

„Hé, felkelt már Simeun?”

„Ilyen korán? Megszokta már a városban, hogy délig alszik.”

Nahát, hogy délig! Hacsak tudnák, hogy tél közepén is hatkor kel, felölti a tréningruhát, a tornacipőjét, s háromszor körülfutja a parkot — s még ő a boldog, hogy tisztességesen megizzadt, utána még betér az önkiszolgáló boltba, tejet és kenyeret vásárol Marának, majd a lapárusnál újságot vesz, azután a felvonó megkerülésével felmegy a hatodik emeletre, majd megfürdik — a szíve lassan ver, s ő alkiként érzi magát, akárcsak fiatalkorában. Ma reggel is felmerült benne a gondolat, hogy néhány kört fut a legelőn. Erre azonban nem tudta rászánni magát, szégyellte volna a szomszédok előtt, meg hogy mit mondjon Pajának, miért teszi ezt, hiszen a szomszédok bizonyára úgy vélekedtek volna, hogy megőrült, el-

bújtak volna előle a házfalak mögé, csak a sarkok mögül leselkedtek volna, hogy ne vessenek rajta.

„Kapd már el, hogy leszúrjam!” — mondta Paja Božának, és szarvánál fogva megragadta a kóst, Boža pedig a hátsó lábainak esett, majd közös erővel a hátára fordították, egy pillanatra a kos hasa is látszott, sárgállott a vizelettől. Simeun épp abban a pillanatban távolodott el az ablaktól, amikor Paja a kos nyakára tette a kést: sebesen folytatta a borotválkozást és a mosakodást.

„Na, majd én felköltöm Simeunt” — hallotta, amikor Boža előhozakodott a tervével, majd utána megnyílkordult a folyosó ajtaja, köhintett egyet, s kopogtatás nélkül benyitott a szobába. „No, nézd csak, korábban kelt, mint én.”

„Igen, és már meg is borotválkoztam” — válaszolta Simeun, majd kikapcsolta a gyorsforralót. A vöröslő és izzó főzőlap hamarosan hűlni kezdett.

„Miért borotválkoztál? Az este sem voltál borostás...”

„Ez már csak afféle megszokás. Mindennap szoktam borotválkozni... Vannak véletlenül balotáid?”

„Balotáim? Amennyit csak akarsz... Tele van velük a pince, az eresz alja, a labda sem lehet kerekesebb. Nincs olyan kocsmá Dalmáciában, amely előtt nem az én tekéimet görgetik.”

„Belgrádban is azokat fogják görgetni. Ha eladsz nekem belőlük tizenöt darabot. Valamennyi szerbiait és likait megtanítottam erre a játékra. Naphosszat egy parkban játszunk...”

„És honnan vannak a tekéitek?”

„Műanyagból valók. Különben is eléggé aprók, úgyhogy nem nyenték meg a tetszésünket.”

A tüzezházból, miután a forralt pálinkát már felszolgálták, Paja felesége kihozta a kos frissen sütött máját, amely leginkább a száraz fa illatát árasztotta magából. Simeun nekilátott a májnak, bár reggel már képpohárnyi bort is elfogyasztott. A ház előtt, az utcáról hallani lehetett a tekék görgését, valamint a balota-játékosok kiáltásait:

„Vágy bele! Üsd ki! Görgesd! Cseszd meg!”

Bár foga volt a napnak, ekkorra azonban feloldotta a deret, túlhágtá a Dinara csúcsait, s a fiatalabb játékosok e nagy tréfamester szítására átvetették felöltőiket a kőkerítésen, csupán a kötött szveter maradt rajtuk.

Boža szinte szó nélkül, magától értetődően elvette az egyik fiú tekéit, majd Simeunnak nyújtotta, s ezzel valójában bekapcsolta a

játékba. Vasárnap volt, verőfényes idő, az utca megtelt szemlélőkkel meg kibicelőkkel, akik mérlegelik a játék menetét, bort hoznak, vagy csupán isszák. Simeun megragadta a kisebb méretű bulinát, végiggördítette az utca fagyos és kövecses hosszán, majd lefelé fordított tenyeréből utánalendítette a balotát is. Gördült a balota tekéje, ide-oda ütődött az egyenetlen kövezeten, majd a bulina közelébe érkezett, csókolva érintette, cseszte. Simeun érezte, hogy a boldogságtól fellángol s hajnali pír önti el orcáját. Ellenfelei — csupa fiatalember — tolonganak, versengenek, dobálják a tekéket, de mindannyian elvették. Simeun lassanként gyűjtögeti a pontokat, s már hallja is az öregek hangját, no meg a többiekét, akik a fal tövében ücsörögnek, az enyhelyen, amikor ezt mondják:

„Édes jó istenem, hogy játszik ez!”

„Túl nagy benne az akarat! Hogy leverje lábról a többieket, a bulinát keresi!”

„Hát a megboldogult Tomacan óta senki sem játszott ilyen jól az utcában!”

Simeun erre levetette bőrkabátját, s egy gyerektől Paja házához küldte, majd később nyakikendőjét is leoldotta és zsebre vágta, továbbá ingének két felső gombját is kigombolta. Érezte, hogy a háta verejtékezik, de ez nem az a verejték volt, amitől tartania kellett volna, mert ezt a megelégedettség és a boldogság facsarta ki testéből — hiszen ő az utca legjobb balota-játékos; az öregek is ezt állítják — amióta lejárt a híres Tomacan ideje. A tekék az ő óhaját követik, ha kiengedi őket a kezéből, úgy törekednek a bulina felé, mintha kötélén vezetné őket, nem állhatja útjukat a nagyobb kőhalom sem, de a lejtő sem gyorsítja fel gördülésüket. Már számosan akadnak olyanok, akik neki, illetve a játszójának szurkolnak.

„Ide, te ördögfióka! Eltaláltad a bulinát? Csókolod pofán! Úgy van! Cseszd meg!”

A bor egyre csak érkezik a kétliteres üvegekben, ott sorakozik már a kőfalon. A játékosok és a többiek egyre kerülgetik, megmehúzzák őket, vagyis egyetlen közös pohárból isznak: ugyan kit zavarna ez? Már ahogy a szólásmondás is tartja: „Ugyanabból a pohárból pálinkát mindenki után ihatsz, hogy bort ki után iszol, azt már nézd meg, vizet pedig senki után se igyál.” Simeun úgy döntött, hogy a bort, amit itt fogyasztanak, győzzön vagy veszítsen, ő fogja fizetni, amíg csak játszik, meg kell neki mutatnia, milyen ember is ő.

Számosan vannak itt olyanok, akiknek tanúskodott a harcos-

nyugdíjuk intézésekor, persze, ezt rejtegetik egymás elől, s még belőtte sem szívesen szólnak róla, szégyenlik magukat. Persze, sokan vannak olyanok is, akiket elutasított, nyíltan közölte velük, hogy ezt nem érdemlik meg. Ilijetina nincs az utcám, a dohány-csempész és híres szőlősgazda. Teremjen vagy ne teremjen szőlő — az ő hordói csordultig vannak minden ősszel. Hogy miből és hogyan készíti Ilijetina a bort — kinek mi köze hozzá!

Ilijetina annak idején Paja tudta nélkül kitapogatta Simeun belgrádi címét, s a vonatról leszállva betört a lakásába. Meglepte Simeunt az ismert hanghordozás és a szokásos kopogtatás az ajtón: azt gondolta, álmodik, de amikor kitérte az ajtót, megbizonyosodhatott róla, hogy az nem álom, hanem Ilijetina. Ilijetina kézfogás és köszöntés nélkül tolakodott be a folyosóra tömött tarisznyát, csomagokat és teli korsót vonszolva magával. A szűk folyosót elárasztotta a bor illata, a tarisznyából kilátszott a sonka csülke — ki az ördögnek számhatta? Talán a fivérének, aki asztalos a Voždovacon, de mivel senkit sem talált otthon, hát itt kötött ki. Betelepedett az ebédlőbe, majd kávékat ittak és pálinkát, miközben Simeun megérezte, hogy Mara szinte már a sajátjának tekinti az Ilijetinától érkezett tarisznyákat és csomagokat. Alig néhány percre volt szüksége ahhoz, hogy rendet tegyen a folyosón, az ajándékokat betömje a hűtőszekrénybe, a spájzba vagy a pincébe. Ilijetina ekkor közölte velük, hogy mindezt Simeunnak hozta. Csupán annyit kíván tőle, hogy tanúskodjon a harcos-nyugdíja érdekében, vagyis hogy ő is nyugdíjat kaphasson. Dohánycsempészéssel többé nem foglalkozik, sőt a szőlőskertjét sem képes többé bekapálni és megművelni, a fiatalabbak viszont külföldről hoznak valami porókat, úgyhogy jobban értenek ma már a borcsináláshoz, mint ő.

Simeun csak futtában hallgatta meg, s attól az esettől számítva, harminc esztendő után, első ízben így szólt:

„Ez igaz! Sokan méltatlanok a harcos-nyugdíjra, de én megadtam nekik, s ezt nem is bánom. Százszámra fogok még hamis tanúbizonyosságokat tenni, ha kell, de neked soha! . . . Valld be, hogy te vezerted azokat a banditákat a barlang bejáratához, ahol én rejtőztem. Amikor elfogtak Paja szérűskertjében, megint csak te adtál fel. Valld be hát!”

Ekkor elhallgatott, és csadálkozott, hogyan tudta mindezt ily sebesen kimondani, rettenetesen felindult, és megérezte szívének baljós játékát. Összedörzsölte tenyerét, ujjait tördelte, a tréningruhába törölte verejtékét, még a talpa is izzadt volt.

„Beismerem!” — mondta Ilijetina bármiféle felindultság nélkül, majd így folytatta: „A többiek sem voltak jobbak nálamnál, sőt, talán még rosszabbnak is mondhatnám őket. Ők másokat árultak el, s azok már nincsenek is. Te tanúskodtál az érdekükben, és még más tanúkat is találtál.”

„Mások dolgait elfelejtem, de a tiedet nem tudom, és nem is akarom!”

A nyomás és a fájdalom mindegyre fokozódott mellkasának első részében, áterjedt nyakára, állkapcsára, bal kulcscsontjára, majd bal karjára és lapockájára — és nem maradt abba, egyre nyomasztotta és szorongatta. Így tartott ez néhány percig, majd utána megkönnyebbülten fellélegzett, járt egyet az erkélyen, miután fel tudott állni, és visszatért az ebédlőbe, de Ilijetina ekkor már nem volt ott. Kiszimatolta a folyosó és a kijárat ajtaját, eltűnt; hogyan fogja a pályaudvart elérni innen, Új-Belgrádból? Ilijetina ajándékaik ott maradtak; egész nap a földjei után kellett érdeklődnie telefonon, hogy a Voždovacon élő asztalos fivére címét megkapja, s utána estétájt, amikor már bizonyos volt abban, hogy Ilijetina nem fog visszatérni, a csomagokat, a tarisznyákat és a korsókat gépkocsival a Voždovacra szállítsa.

Az első balota-játszma hamarosan véget ért, a másodikban Simeun igyekezett figurázni, forgatni a tekéket, ám játékosársai több találatot értek el. Kapta a kétliteres üveget, megivott egy félpohárnyi hideg bort, enyhén összerázkódott. Boža háza felől a köveket rugdalva Ilijetina közeledett, lomposan, vörös likai sapkáját a tarkójára csapva, széles homlokkal, mintha megifjodott volna attól a belgrádi naptól számítva. Tehát találkozniuk kell, majd a kezét nyújtja neki, érdeklődik egészsége felől, s azután tovább játszanak. Mit fog szólni vajon Ilijetina, megtámadja-e az emberek szeme látára, szembeszáll-e vajon valaki közülük Ilijetinával, védelmébe veszi-e valaki Simeunt, vagy csupán lecsapják a fejüket és higgadtan mosolyognak majd, azt remélve, hogy Ilijetina szitkozódása és átkozódása jó sokáig el fog tartani, hogy indulata valami nagyobb és súlyosabbat fog eredményezni.

Ilijetina az utca közepén közeledik, a tekegolyók felé tart, majd lábával széjjelrugdalja őket, megbontva így esetleges méntani helyzetüket. Simeun térdai megremegtek, a verejtéket a továbbiakban nem csupán a hátán érezte: már homlokát is előntötte hidegsége és nyírka. Kezét a zsebébe süllyesztette, kivette nyakkendőjét, és megtörölte vele homlokát.

A játékosok felhagytak a további gurítással, a falhoz támaszkodtak, tekeiket a falnak koppintották, arra várva, hogy Ilijetina lecsillapodjon. A kibicek és borivók elnémultak, ahogyan ezt Simeun el is várta tőlük. Ilijetina leállt az utca közepén, üvöltözni kezdett, hangját talán még a Dinara is visszhangozta, miközben Simeunra mutogatott és köpködött feléje.

Közben újabb kétliteres üveg bor érkezett, a napfény vörösén és áttetszően csillant meg benne, és inni szólította a szomszédokat. Simeun a fal árnyékába telepedett, az enyhelyre, a rosszullet kitöltötte bensejét, felnyomakodott torkáig — ruhájára a máj és a bor keverékét vetette. Senki sem közelített hozzá, és Ilijetinát sem nyugtatta meg — Boža meglépett, Paja pedig a juhok után járt. Felállt volna ugyan, de segítség nélkül erre képtelen volt, az okádástól szeme könnybe lábadt, szíve meg verdesni kezdett, a Dinaráról pedig bőre zuhant alá — kitétvén száját levegőhöz szeretett volna jutni, de a tüdeje már cserbenhagyta. Talán csak *nem az* következett be másodszor is?! Itt, a fal tövében, az enyhelyen és ilyen alkalomból?! Alig tudta mozdítani bal kezét, majd órájára pillantott — Šaponjić doktor a következőket közölte vele: „A szívroham legkritikusabb ideje a déli tizenkét óra.” A másodpercmutató körülrohan a számlapon, s az a másik kettő nemigen mérlegeli, hogy melyik a nagyobb — megálltak a tizenegyesen és a tizenkettesen.

Ilijetina Simeun fölé hajolt, majdhogynem megérintette kerek és hájas pocakjával, kiáltozása szinte átlukasztotta a dobhártyáját, s azzal fenyegette, hogy egy tekével szétcsapja a fejét. Simeun behunyta a szemét, szíve hirtelen és keményen feldobogott, a fájdalom egészen a sarkáig hatolt, majd Ilijetina felé fordult, arcát a fagyos utca irányába tárta, s azután nem mozdult többé...

BRASNYÓ István fordítása